

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 658:664.8

МІЖНАРОДНЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В МЕЖАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

INTERNATIONAL SCIENTIFIK-TECHNIKAL COOPERATION OF UKRAIN IN THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN UNION

Боковець В.В.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Розглянуто особливості політики ЄС у сфері науки. Проаналізовано її стратегічні цілі, завдання, пріоритетні напрями, принципи розроблення та механізми впровадження у практику. Зосереджено увагу на рамкових програмах як основному інструменті реалізації Європейським Союзом політики у сфері науки та інноваційних технологій, оцінено можливості, які надають такі програми європейським країнам (не членам ЄС) у провідних галузях науки. Підкреслено необхідність критичного осмислення досвіду ЄС для інноваційного розвитку науки й технологій в Україні.

Ключові слова: науково-технічне співробітництво, інновації, Європейська стратегічна програма розвитку інформаційних технологій, Стратегія мобільності на підтримку ЄНП.

Рассмотрены особенности политики ЕС в сфере науки. Проанализированы ее стратегические цели, задачи, приоритетные направления, принципы разработки и механизмы внедрения в практику. Сосредоточено внимание на рамочных программах как основном инструменте реализации Европейским Союзом политики в сфере науки и инновационных технологий, оценены возможности, которые предоставляют такие программы европейским странам (не члены ЕС) в ведущих отраслях науки. Подчеркнута необходимость критического осмысления опыта ЕС для инновационного развития науки и технологий в Украине.

Ключевые слова: научно-техническое сотрудничество, инновации, Европейская стратегическая программа развития информационных технологий, Стратегия мобильности в поддержку ЕНП.

Features of European Union policy in the field of science. Analyzed strategic goals, objectives, priorities, principles and implementation mechanisms. The focus of the programme as the main tool for the implementation of European Union policy in the sphere of science and innovative technologies, the opportunities offered by such programmes of European countries (not EU members) in leading branches of science. Stressed the need for a critical understanding of the EU experience in the development of innovative science and technologies in Ukraine.

Keywords: scientific and technical cooperation, innovation, European strategic program of development of information technologies, Mobility strategy in support of the EPP.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими практичними завданнями. Актуальність для України аналізу політики ЄС у сфері науки зумовлена трьома основними чинниками:

1) потребою інтеграції України в єдиний європейський науковий простір і, відповідно, необхідністю пошуку оптимальних шляхів та механізмів співпраці з ЄС у сфері науки та інноваційних технологій;

2) доцільністю використання досвіду країн – членів ЄС у формуванні й впровадженні страте-

гії розвитку науки для розроблення й оптимізації політики нашої держави у цій сфері;

3) необхідністю врахування можливих ризиків та загроз для національних інтересів України, які можуть виникнути через незбалансованість взаємодії України з ЄС у сфері науки (відтік вітчизняних наукових кадрів, переорієнтація творчого пошуку наукових колективів та окремих дослідників у невигідному для України руслі тощо).

Тільки чітко усвідомивши особливості сучасної політики ЄС у сфері науки, її стратегічні цілі,

завдання й механізми реалізації, Україна зможе на паритетних умовах співпрацювати з Європейським Співтовариством, орієнтуючись на власні національні інтереси у сфері науково-технічного прогресу, адекватно реагувати на виклики часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання, пов'язані із науково-технічною діяльністю, висвітлено в роботах зарубіжних учених, таких як: А. Манес, Г. Бадер, А. Банасінський, В. Райхер, Л. Рейтман, С. Єфімов, А. Плешков, В. Шахов, Є. Коломін, К. Турбіна, Л. Корчевська та ін. Серед відомих українських досліджень із даного питання слід відзначити роботи К. Воблого, С. Осадця, В. Базилевича, М. Клапківа, А. Поддєрьогіна, Н. Внукової та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Основною метою та завданням у сфері дослідження міжнародного науково-технічного співробітництва України в межах ЄС є:

– організація співробітництва в сфері розвитку інноваційної інфраструктури України з інноваційними інфраструктурами та програмами Європи;

– використання співпраці в науково-технологічній сфері в рамках СНД для реалізації мети входу України до єдиного європейського технологічного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розроблення й упровадження в життя спільної політики країн ЄС у сфері науки і техніки було здійснено ще в 70-ті роки ХХ ст.

У 1973 р. після вступу до ЄС Великобританії, Ірландії та Данії було висунуто ідею створення єдиного європейського наукового простору. Наступного року Рада Міністрів ЄС затвердила першу програму спільних наукових досліджень на 1974–1977 рр. Ця подія вважається офіційним народженням спільної політики країн – членів ЄС у сфері науки й техніки.

У 1982 р. була створена Європейська стратегічна програма розвитку інформаційних технологій (ЄСПРІТ), у якій сформульовано базові принципи політики ЄС у науково-технічній сфері:

1) першорядними є так звані «доконкурентні дослідження», які, базуючись на фундаментальних, безпосередньо трансформувалися б у прикладні, стимулюючи інноваційні технології;

2) спільне фінансування наукових досліджень і розробок бюджетом ЄС і підприємствами – учасниками проектів у рівній частці (50 на 50);

3) фінансування лише тих проектів, які є міжнародними, включають представників хоча би двох країн;

4) одержані в будь-якому проекті результати наукових досліджень стають загальним надбанням усіх членів ЄС.

Нині політика ЄС у сфері науково-технічних інновацій визначається, передусім, трьома основними показниками [2]:

1) щорічні витрати на розвиток наукових досліджень і технологічних інновацій становлять 4 млрд. євро, або 3,7% бюджету ЄС;

2) результати проведених досліджень і запропонованих інновацій стають надбанням усіх членів ЄС однаковою мірою незалежно від участі країни у фінансуванні здійснюваних проектів;

3) основним механізмом реалізації політики ЄС у сфері науково-технічного розвитку є розроблення та реалізація середньотермінових рамкових програм.

Виділяють такі основні напрями науково-технічної стратегії ЄС: нарощування розмірів фінансування наукових програм інноваційного розвитку; інноваційно-технологічна модернізація неконкурентоспроможних галузей виробництва; визначення першорядним прискорений розвиток найновітніших наукових галузей; посилення міжрегіонального та внутрішньорегіонального співробітництва в наукових дослідженнях та інноваційних технологіях, вироблення спільної політики їх розвитку; максимальне сприяння розповсюдженню інновацій по всьому просторі Євросоюзу; посилення уваги до ґрунтовних наукових досліджень як фундаменту прикладних знань та інноваційних технологій [4].

Сучасна політика ЄС у сфері науки підпорядкована загальній стратегії його розвитку, що була сформульована в 2000 р. на Лісабонській сесії Європейської Ради (яка складається з глав держав та урядів країн – членів Євросоюзу й голови Європейської Комісії).

Ця стратегія передбачала перетворення Євросоюзу до 2010 р. у найбільш динамічну й конкурентоспроможну в світі економічну зону, що ґрунтується на економіці, заснованій на знаннях. Перехід до інноваційної по своїй суті «економіки знань» мав статися завдяки проведенню відповідної політики у сфері науки, яка б відповідала потребам інформаційного суспільства, прискоренню структурних реформ та створенню єдиного внутрішнього ринку Євросоюзу. Кінцевим результатом реалізації Лісабонської стратегії вбачалися досягнення рекордних темпів економічного зростання, цілковита зайнятість населення і максимальна соціальна справедливість у країнах Євросоюзу [1].

Однак уже в 2005 р. Європейська Рада розглянула результати реалізації Лісабонської стратегії за п'ять років і дійшла невтішного висновку, що ці амбіційні плани провалилися.

Однією з найвпливовіших причин був неналежний рівень фінансування наукових досліджень та технологічних інновацій.

Європейська Рада розробила нову редакцію Лісабонської стратегії, у якій значна увага приділялася стимулюванню економічного зростання шляхом збільшення фінансування наукових досліджень та інноваційних технологій. Головним напрямом політики в галузі наукових досліджень і розробок було визнано стимулю-

вання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), оскільки саме вони в 2005 р. забезпечили 40% приросту продуктивності праці та 8% ВВП у країнах ЄС.

Створений ще в 1986 р. Генеральний директорат із питань телекомунікацій, інформаційної промисловості й інновацій у 2005 р. був реорганізований у Генеральний директорат із питань інформаційного суспільства і засобів масової інформації. У його відання були включені питання розвитку телекомунікацій, Інтернету, ЗМІ, аналіз впливу ІКТ на перебіг соціальних процесів та ін.

Величезне значення в ЄНП надається збереженню й нарощуванню кадрового ресурсу, поповненню його молодими талановитими вченими, заходам, спрямованим на запобігання відтоку наукових кадрів у США. Європейською Комісією був розроблений документ «Стратегія мобільності на підтримку ЄНП», у якому запропонована низка заходів щодо створення сприятливих умов для вільного пересування, наукової діяльності і кар'єрного зростання вчених у кордонах Євросоюзу. Країнам Європи запропоновано збільшити на 25% статті бюджетів на міжнародне науково-технічне співробітництво, а також забезпечити сприятливі умови для роботи іноземних дослідників у наукових закладах цих країн [2].

Сьома рамкова програма наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського Союзу, по суті, конкретизувала та розвинула стратегічні цілі й механізми їх досягнення, закладені в попередній програмі.

Ця програма передбачає фінансові витрати на наукові дослідження 50,521 млрд. євро протягом семи років. У ній чітко визначено цілі створення єдиного європейського наукового простору:

1) створення максимально сприятливих умов для інноваційних досліджень у Європі;

2) підвищення результативності наукової діяльності;

3) посилення інноваційних процесів у Європі.

Завдання ЄНП – забезпечити максимально ефективно використання наукового потенціалу і матеріальних ресурсів країн ЄС та тісного співробітництва з усіма регіонами світу.

Сьома рамкова програма виділяє шість цільових регіонів (зокрема, такими регіонами є Східноєвропейський та Центрально-Азійський, що складається з країн СНД), з якими ЄС реалізовує активне міжнародне науково-технічне співробітництво. Країни, що входять у зазначені шість регіонів, мають можливість брати участь у наукових проектах Сьомої рамкової програми за рахунок фінансів Єврокомісії. При цьому самі ці країни на відміну від членів ЄС та асоційованих країн свої кошти у формування бюджету програми не вкладають.

Така політика Євросоюзу, безумовно, сприятиме підвищенню результативності наукових

досліджень та інноваційних технологічних розробок не тільки в межах ЄНП, а й у тих регіонах світу, які підпадають під її вплив, що є позитивом для всіх учасників цього процесу.

Важливою особливістю Сьомої рамкової програми є створення Європейської ради з досліджень – структури, яка буде займатися фінансуванням фундаментальних наукових досліджень.

Така Рада буде видавати гранти, ґрунтуючись на оцінці наукової цінності теоретичних досліджень безвідносно до перспектив їх безпосередньої технологізації. Такі фундаментальні знання, хоча й не знаходять прямого практичного втілення, є вкрай необхідними для розвитку прикладних досліджень, отже, зрештою, і для інноваційних технологій.

Наукова громадськість запропонувала Європейській Раді з досліджень низку заходів, які сприятимуть розвитку фундаментальної науки:

- подвоєння дослідницького бюджету Євросоюзу;

- спрямування більшої частини додаткового фінансування маленьким колективам і окремим ученим, які проводять фундаментальні дослідження;

- створення Європейського фонду фундаментальних досліджень при Європейській Раді з досліджень, який очолюватимуть найбільш авторитетні вчені;

- визнання основним критерієм цінності наукового дослідження його якість як фундаментального знання;

- концентрація зусиль на фінансуванні робіт молодих учених;

- перехід від системи контрактів до системи грантів;

- перехід від підтримки великих мереж дослідницьких колективів до малих (2–5 колективів), як більш раціональної схеми організації наукової діяльності та ін.

Політика ЄС, спрямована на синхронізацію фундаментальних і прикладних досліджень, є достатньо аргументованою і цілком виправданою. Вона сприятиме розвитку науки як системи теоретичного знання й основи прикладних інноваційних досліджень і технологічних розробок.

Можна констатувати, що сучасна політика ЄС у сфері науки є у цілому конструктивною і перспективною, сприяє формуванню та розвитку суспільства знань як вищої фази інформаційного суспільства.

Суттєвим недоліком цієї політики є недостатня увага до гуманітарної науки, яка покликана формувати світ духовних цінностей і смислових орієнтирів життя людей, їхній кругозір і громадянську позицію.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Політика ЄС у сфері науки зумовлюється загальносвітовими тенденціями розвитку науки

й інноваційних технологій. Перехід розвинутих країн до інформаційного суспільства потребує чіткої стратегії і гнучкої тактики у науково-технічній сфері, які забезпечували б максимальну відповідність технологічного прогресу назрілим суспільним потребам і водночас стимулювали б подальший творчий пошук інноваційних підходів та механізмів їх соціалізації, втілення в повсякденну практику. Політика ЄС у сфері науки на сучасному етапі відзначається гнучкістю, постійною корекцією підходів і систем-

ністю, які забезпечують мобільне та ефективне реагування на виклики часу та мобілізацію усіх наявних ресурсів для спільного розв'язання назрілих проблем.

Таким чином, у глобальному масштабі політика ЄС у науковій сфері нині спрямована на гармонізацію взаємодії науки і практики, фундаментальних і прикладних знань, нових теоретичних ідей та інноваційних технологій. Такий шлях є, очевидно, найоптимальнішим у розвитку суспільства знань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Государственные региональные приоритеты управления инновационной и научно-технической деятельностью : [монография] / В.В. Дорофиевко [и др.]. – Донецк : ВИК, 2013. – 159 с.
2. Самсонова М.В. Особливості формування ринку науково-технічно продукції в сучасних умовах господарювання / М.В. Самсонова // Вестник ОГУ. – 2014. – № 11. – С. 114–120.
3. Міжнародний інноваційний менеджмент : [навч.-метод. посіб.] / Л.І. Мокій, О.І. Полякова, О.П. Осідач, І.Г. Бабець. – Львів : ЛКЛ, 2011. – 307 с.
4. Шира Т.П. Вплив інноваційно-технологічного потенціалу підприємства на конкурентоспроможність інноваційного продукту / Т.П. Шира // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 43–50.